

Atkarības vielu lietošana grūtniecības laikā

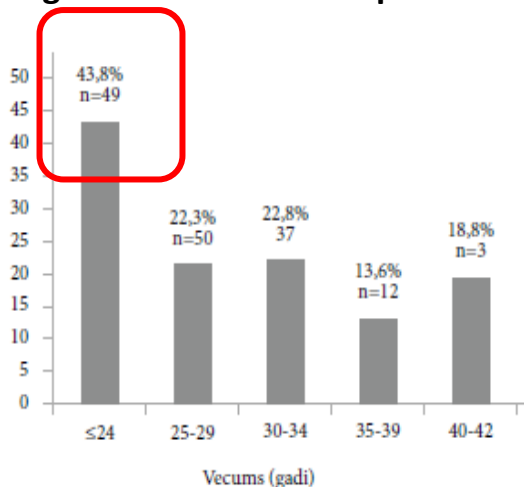
2016.gada 20.oktobrī

Asoc. profesors Viesturs Liguts

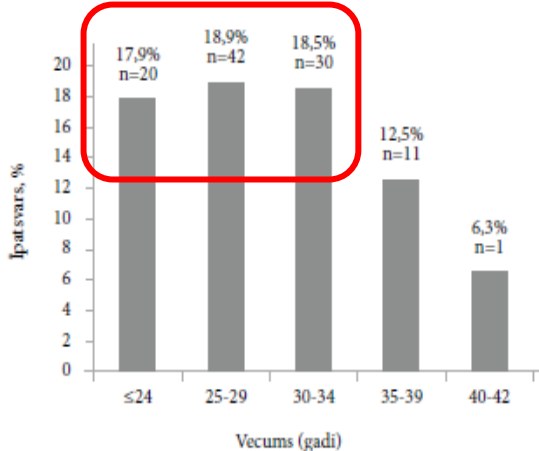

Slimību profilakses un kontroles centra pētījums par atkarību izraisošo vielu lietošanas izplatību sievietēm grūtniecības laikā (2013. gads)

Respondenšu, kuras lietojušas tabakas izstrādājumus grūtniecības laikā vai pirms tās

Respondenšu, kuras lietojušas alkoholu kaut reizi grūtniecības laikā

Narkotiskās vai psihotropās vielas lietojušo sieviešu skaits un īpatsvars

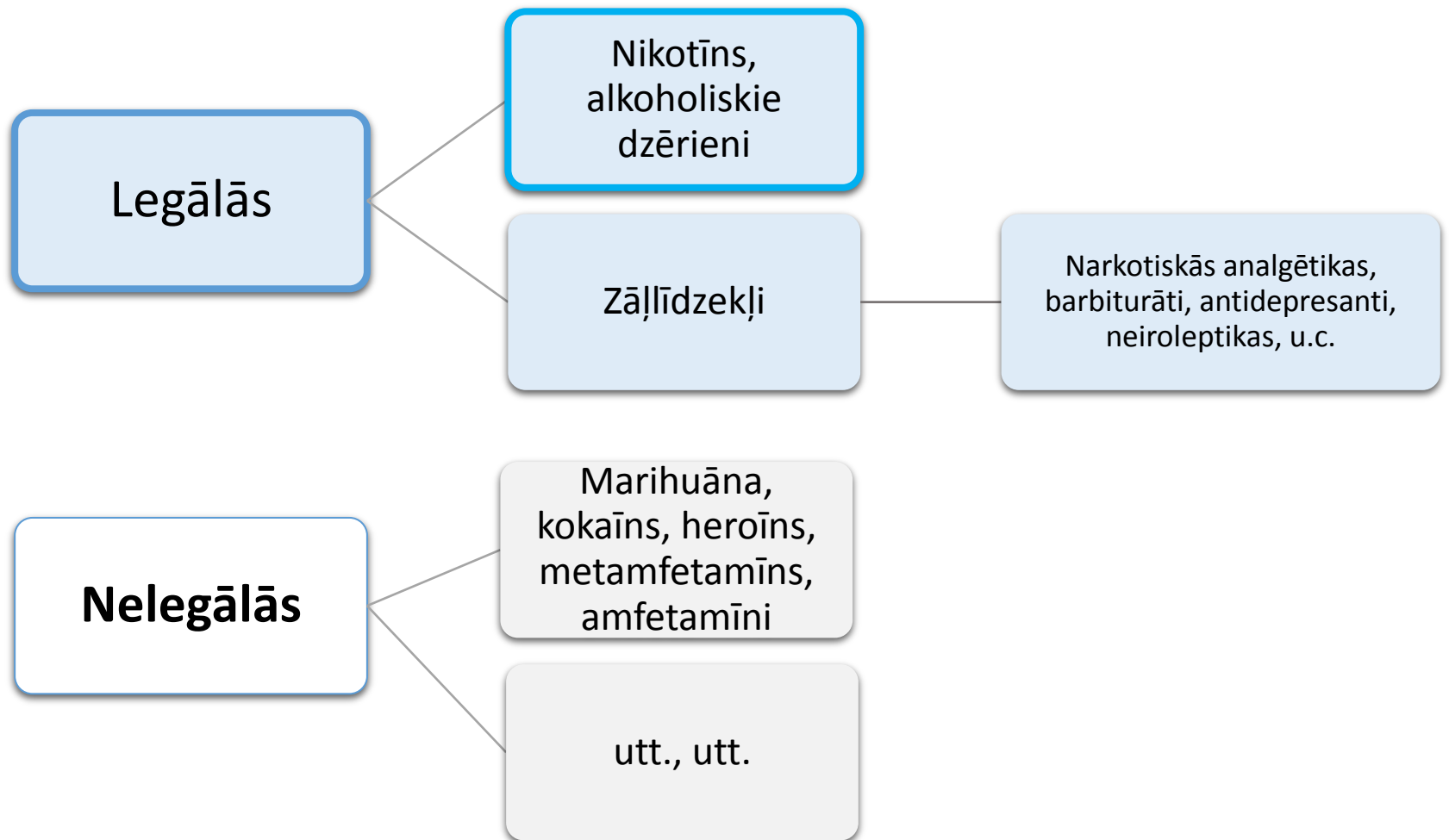
Vielas	3 mēnešus pirms grūtniecības iesākšanās	1. trimestrī (1.-3. grūtniecības mēnesis)	2. trimestrī (4.-6. grūtniecības mēnesis)	3. trimestrī (7.-9. grūtniecības mēnesis)	Nav lietots
Amfetamīns, metamfetamīns	n: 3 %: 0,5	n: 2 %: 0,3	n: 1 %: 0,2	n: 0 %: -	n: 599 %: 99,5
Marihuāna, hašišs	n: 2 %: 0,3	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 600 %: 99,7
Heroīns, metadons, citi opioīdi	n: 1 %: 0,2	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 601 %: 99,8
Kokaīns	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100
Recepšu miega zāles, trankvilizatori, nomierinošie līdzekļi	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100
Ekstāzi	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100
Inhalanti (acetons, līmes, šķīdinātāji u.c.)	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100
LSD, citi halucinogēni	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100
Citas psihoaktīvās vielas (augu maisījumi, t.sk. Spice u.c.)	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 0 %: -	n: 602 %: 100

Atkarību izraisošo vielu lietošana grūtniecības laikā (ASV)

Aptuveni 5% grūtnieču lieto atkarību izraisošas vielas

Nikotīns ir pirmā vietā, otrā vietā **alkohols** un trešā **marihuāna**

Atkarību izraisošo vielu dalījums

Psihoaktīvo vielu dalījums

Depresanti	Stimulanti	Halucinogēni
Alkohols	Amfetamīni	LSD
Benzodiazepīni	Metamfetamīns	Meskalīns
Opioīdi	Kokaīns	Fenciklidīns
Šķīdinātāji	Nikotīns	Ketamīns
Barbiturāti	Khat	Marihuāna, hašišs (lielās devās)
Marihuāna, hašišs (mazās devās)	Kofeīns	Halucinogēnās sēnes
	MDMA (ekstazī)	MDMA (ekstazī)

Atkarību izraisošo vielu ietekme

Grūtniece

Embrijs/auglis

Neonatālais periods/bērns

Grūtnieces organisms

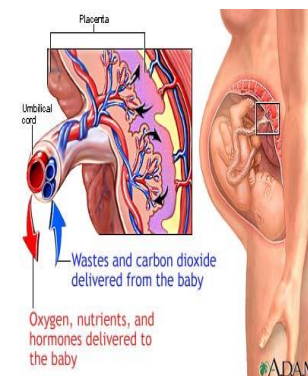
- ❑ Hipokalorāža
- ❑ Kardiotoxicitāte
- ❑ Elpošanas sistēmas bojājums
- ❑ Hepatotoksitāte
- ❑ Nefropātija

Grūtniecības/dzemdību norises traucējumi

- ❑ Spontāns aborts
- ❑ Placentas priekšlaicīga atdalīšanās
- ❑ Horioamnionīts
- ❑ Preeklampsija, eklampsija
- ❑ Gestācijas diabēts
- ❑ Placentas funkcionāla mazspēja
- ❑ Pēcdzemdību asiņošana
- ❑ Priekšlaicīgas dzemdības
- ❑ Septisks tromboflebīts

- ❑ Smadzeņu bojājums
- ❑ Placentas priekšlaicīga atdalīšanās
- ❑ Intrakraniāli saasiņojumi
- ❑ Intrauterīni augšanas traucējumi
- ❑ Intrauterīna nāve
- ❑ Augļa alkohola sindroms

- ❑ Neonatālais abstinences sindroms
- ❑ Hiperbilirubinēmija
- ❑ Hipokalcēmija
- ❑ Hipoglikēmija
- ❑ Mekoniju aspirācija
- ❑ Pneimonija
- ❑ Respiratoriskais distresa sindroms
- ❑ Kognitīvās funkcijas traucējumi
- ❑ Zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms

Atkarību izraisošās vielas un grūtniecības laiks

❑ Pirmās 6 nedēļas

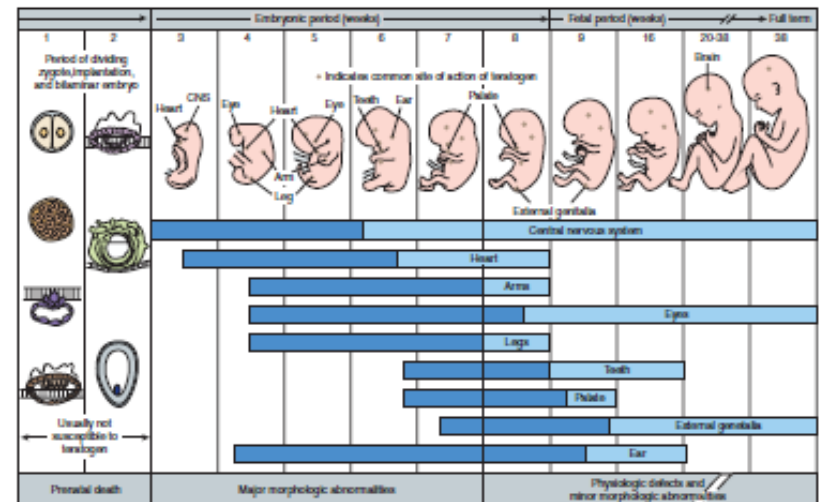
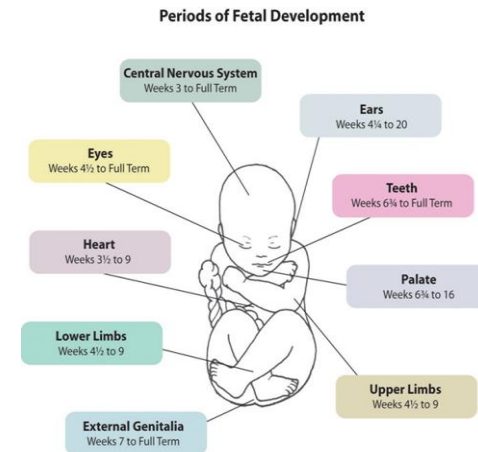
- ❑ Nopietnāko malformāciju rašanās iespēja

❑ Pirmās 12 nedēļas

- ❑ Vēdera priekšējās sienas, gremošanas sistēmas, urogenitālās sistēmas malformācijas

❑ Otrais un trešais trimestris

- ❑ Intrauterīnās augšanas traucējumi
- ❑ Asins apgādes traucējumi

Atkarību izraisošās vielu ietekmi uz augli nosaka to spējas šķērsot placentu

Vielu īpašības

- Molekulārais svars
- Šķīstamība taukos
- Disociācijas spējas
- Spējas saistīties ar proteīniem
- Ķīmiskā struktūra
- Kontaminācijas ceļš, deva un lietošanas regularitāte (intervāls)
- Absorbcijas ātrums
- Eliminācijas ātrums

Pārneses mehānismi

- Difūzija
- Aktīvs transports
- Placentas
  - virsmas lielums
  - metabolisms

Dispozīcija auglī

- 60 – 80% nonāk aknās
- 20-40% nonāk sirdī un smadzenēs
- Dispozīciju ietekmē
  - Vielu metabolisms aknās
  - Recirkulācija amnioniskā šķidrumā

Alkohola iedarbība

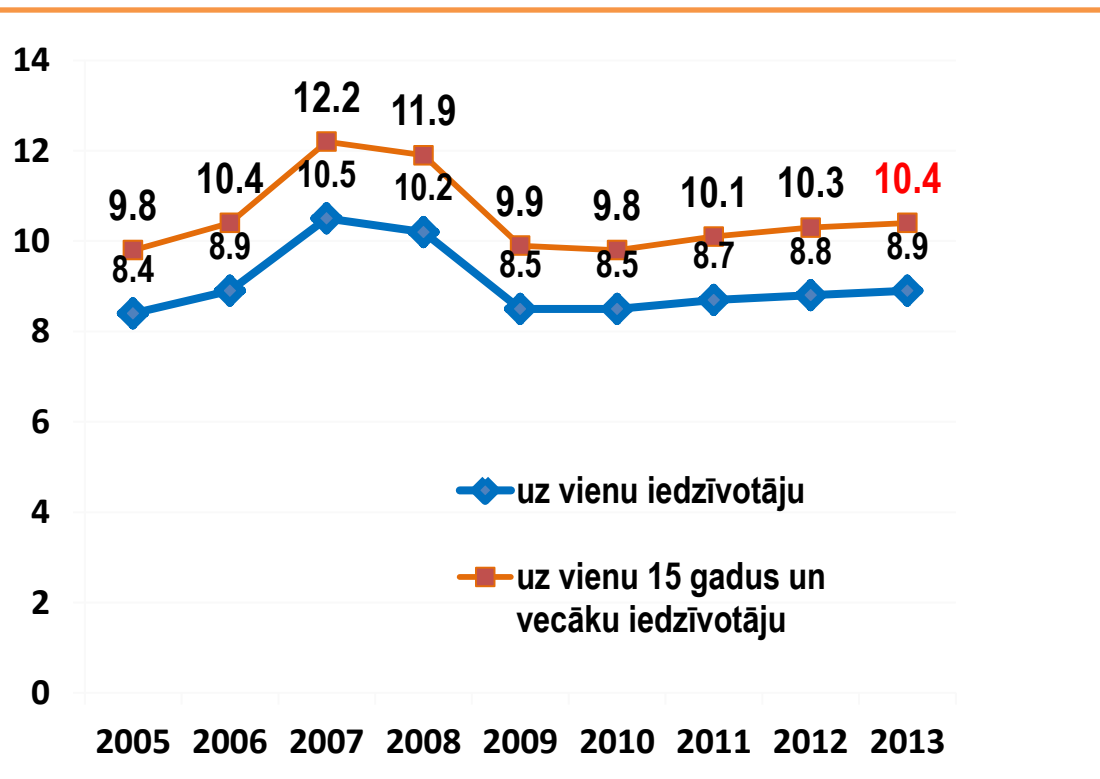
Starp dažādām ļaunprātīgi izmantotajām vielām (ieskaitot kokaīnu, heroīnu un marihuānu),

alkohols

augli ietekmē visnopietnāk

Blending Perspectives and Building Common Ground, A
Report to Congress on Substance Abuse and Child
Protection, April 1999

Alkohols – legāla narkotiska viela

SPKC, 2014
Global Status Report on Alcohol and Health

Alkohola salīdzinošas devas

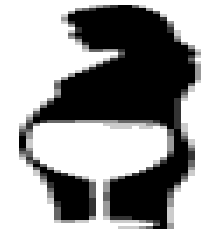
- 30 g degvīna = 1 deva
- 50 g liķiera = 1 deva
- 150 g sausā vīna = 1 deva
- 0,5 gaišā alus = 1,5 devas
- 0,5 degvīna = 15 devas

Vīrieši patērē alkoholu 2,6 reizes vairāk nekā sievietes

Alkohols

- Alkohola atkarības problēmas 1-2% reproduktīva vecuma sievietēm
- Augļa alkohola sindroms – dienā > 3 devas
  - Biežākais (10-20%) garīgas atpalcības cēlonis (ASV)
  - Vismaz 5000 jaundzimušo ar augļa alkohola sindromu katru gadu (1-3 : 1000) (ASV)
- Alkohola izraisītie psihoneiroloģiskie attīstības traucējumi (1-2 devas dienā)

Alkohola toksicitāte

- Ātri *absorbējas* no kuņģa (20%) un tievajām zarnām (80%)

- *Metabolizējas* aknās (95% – 99%)

alkohols > acetaldehīds > etiķskābe > H₂O un CO₂

- *Distribūcija* organisma šķidrās vidēs, bet ne taukos

- Alkohols un tā primārais skaldprodukts – **acetaldehīds** ir tieši toksisks embrijam un auglim
  - Kavē uzturvielu piegādi
  - Mazina skābekļa piegādi
  - Izmaina proteīnu sintēzi un metabolismu
  - Veicina prostaglandīnu sintēzi, modulējot šūnu funkcionalitāti, un var būt cēlonis augļa malformācijām

Alkohols

Ietekme grūtniecības un dzemdību laikā

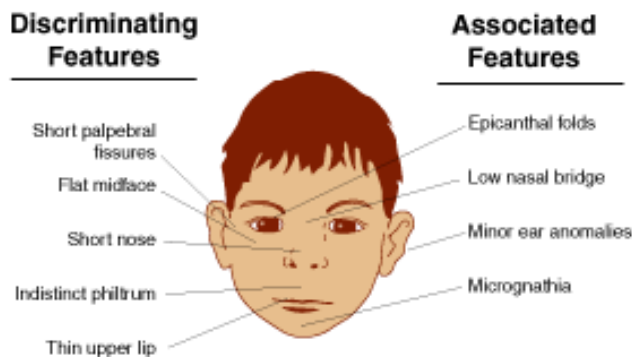
- Vaginālas asiņošanas risks
- Placentas atdalīšanās traucējumi
- Biežāk spontāni aborti
  - 3 x biežāk, ja dienas laikā izdzertas 3 vai vairāk alkohola devas
  - 1-2 alkohola devas dienā – spontānu abortu risks pieaug 2. trimestrī
- Biežāk nedzīvi dzimuši bērni

Jaundzimušais

- Nepietiekams jaundzimušā svars
  - īpaši, ja alkohols intensīvi lietots grūtniecības pēdējos 3 mēnešos
- Intrauterīnās augšanas traucējumi
  - Biežāk zīdaiņu agrīna nāve un elpošanas traucējumi, barošanas problēmas, smagas infekcijas un ilglaicīgas attīstības problēmas
- Alkohola abstinences sindroms (māte lietojusi vairāk par 5 devām/dienā)
  - mm. tremors un hipertonusi, nemiers, miega problēmas, nenomierināma kliegšana, patoloģiski refleksi
  - Zīšanas traucējumi

Augļa alkohola sindroms

- Prenatāla alkohola lietošana
- Bērna augšanas traucējumi
  - Neatbilstošs augums un/vai svars
- Dismorfiskas izpausmes
  - Šauras plakstiņu spraugas
  - Izlīdzināts *philtrum*
  - Plāna augšlūpa
- CNS patoloģija
  - Strukturāla
    - Galvas apkārtmērs neatbilstošs vecumam un dzimumam vai apstiprinātas smadzeņu strukturālas izmaiņas
  - Neuroloģiska
    - Neuroloģiskas problēmas, nesaistītas ar dzemdību traumu vai infekciju
  - Funkcionāla
    - Globāls kognitīvs vai intelektuāls deficīts

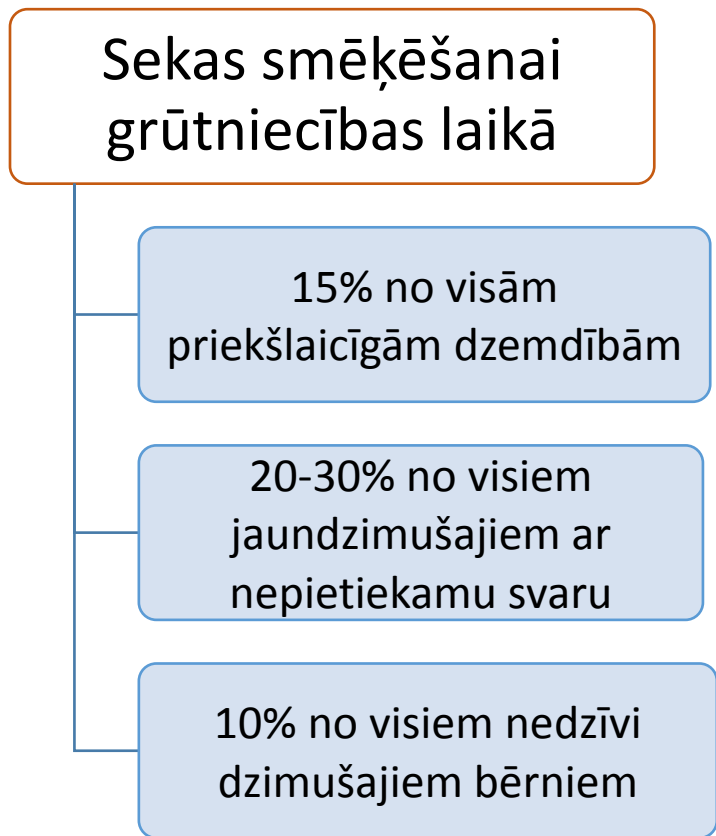

Alkohola ietekme uz krūts barošanu

- ❑ Alkohola lietošana grūtniecei mazina piena produkciju un nomāc piena izsviedes refleksu
- ❑ Zīdaiņi oksidē alkoholu lēnāk nekā pieaugušie
  - Viegli uzbudināmi
  - Miegaini
  - Kavēts svara pieaugums

Smēķēšana un reproduktīvā toksicitāte

□ Sieviete/grūtniece

- Mazinātas apaugļošanās spējas
- Ātrāk menopauze
- Ārpusdzemdes grūtniecība
- Placentas attīstības traucējumi
- Spontāns aborts

□ Ietekme uz augli/bērnu

- Malformācijas
- Nedzīvi dzimuši
- Priekšlaicīgas dzemdības
- Zīdaiņa pēkšņās nāves sindroms
- Nepietiekams svars
- Elpošanas traucējumi
- Kognitīvs deficīts un uzvedības problēmas

Cigarešu dūmu sastāvs

- Vairāk nekā 4000 ķīmisko vielu
  - Tajā skaitā vismaz 60 toksikanti
    - nikotīns, tvana gāze, kadmijs, policikliskie aromātiskie ogleņūdeņraži (PAO), aromātiskie amīni, u.c.
- Caur filtru neejošie dūmi satur toksikantus > koncentrācijā nekā filtrētos dūmos – **pasīvās smēķēšanas bīstamība**

Nikotīns

Augļa smadzenēs ir nikotīna receptori ar zemu kairinājuma sliekšni

- N –holīnerģisko receptoru kairinājums izraisa patoloģisku impulsu pārvadi gan augļa CNS, gan attīstošos orgānos

Neuroteratogēna viela

- Ietekmē šūnu replikāciju/diferenciāciju

Nikotīns grūtniecības laikā

- ▣ Spontāni aborti
- ▣ Perinatāla mortalitāte
- ▣ Priekšlaicīgas dzemdības
- ▣ Placentas patoloģija
- ▣ Nepietiekams jaundzimušā svars
- ▣ Zīdaiņa pēkšņās nāves sindroms
- ▣ Var predisponēt uzmanības deficīta sindroma attīstībai, uzvedības problēmām un narkotisko vielu lietošanai

Kokaīns – grūtniecība un dzemdības

Augu alkaloids, kuru iegūst no *Erythroxylon coca* (Dienvidamerika)

- Lokāls anestētiķis un vazokonstriktors
- Izteikta CNS un kardiovaskulārās sistēmas stimulējoša darbība (līdzīga amfetamīniem)

Vazokonstrikcijas dēļ mazinās asins plūsma uz augli, mazinās skābekļa un uzturvielu piegāde

Pastiprina vienlaicīga alkohola un/vai benzodiazepīnu lietošana

- Augsts spontāno abortu un priekšlaicīgas placentas atdalīšanās risks
- Priekšlaicīgas dzemdības
- CNS patoloģija (tieša ietekme uz neiromediatoru sistēmām, vazokonstriktīva darbība)
  - Perinatāls cerebrāls infarkts
  - Strukturāla CNS patoloģija
- Zarnu un urogenitālās sistēmas attīstības traucējumi
- Ekstremitāšu kroplības
- Augļa sirdsdarbības biežuma maiņas paroksizmi

Kokaīns un jaundzimušais

Pastiprināta
nervozitāte,
viegla
uzbudināmība,
skaļa kliegšana

Miega
traucējumi

Negribīga ēšana

Muskulatūras
trīce un
paaugstināts
tonuss

Marihuāna un grūtniecība

- **Kanabiss**

kopējs apzīmējums bioaktīvām (alkaloīdus saturošām) vielām, kuras tiek iegūtas gan dabiskā, gan sintētiskā ceļā no *Cannabis sativa*

- **Marihuāna**

apzīmējums jebkurai izkaltētai *Cannabis sativa* auga daļai (galvenokārt lapas un ziedi) vai no tās iegūtajam ekstraktam

- **Hašiss**

Cannabis sativa alkaloīdu koncentrētāks produkts

- Sinerģiska darbība ar alkoholu un citām atkarīgu izraisošām vielām
- Viegli šķērso placentu – īpaši grūtniecības agrīnos laikos
- Ātri nonāk mātes pienā un ilgstoši saglabājas
  - galvenokārt galvas smadzenēs – lipofīlas īpašības
- Sekas
  - Spontāni aborti
  - Nedzīvi dzimis bērns
  - CNS funkcionāli traucējumi (koncentrēšanās spējas un atmiņa)
  - Abstinences sindroms
    - Pastiprināta trīce neadekvāta reakcija uz gaismas kairinājumiem
    - Miega/nomoda periodu traucējumi
    - Parasti izzūd 30 dienu laikā

Metamfetamīns grūtniecības laikā

(ietekme līdzīga kokaīnam)

- Sintētiska narkotiska viela
- CNS stimulants (darbības ziņā līdzīgs amfetamīniem)

- Augļa asinsritē saglabājas ilgāk nekā mātei
- Ātrāka augļa sirdsdarbība
- Paaugstina augļa asinsspiedienu
- Grūtnieces asinsspiediena pieaugums
  - Iespējami spontāns aborts vai priekšlaicīgas dzemdības
- Augļa attīstības traucējumi
  - Mazināta augļa asins apgāde
- CNS
  - Neirotoksiska darbība uz subkortikālām smadzeņu daļām
  - Iedarbība ir izteiktāka nekā alkoholam
- Zīdaiņi vairākas nedēļas pēc dzemdībām var būt izteikti miegaini, pēc tam kļūst līdzīgi kokaīna ietekmē esošiem
- 7-8 gadu vecumā agresīva uzvedība, nespēja apgūt mācību vielu

Opiāti (heroīns) grūtniecības laikā

Vēlīnās sekas

Subakūts abstinences sindroms – nemiers, uzbudinājums, socializācijas problēmas (persistē 4-6 mēnešus)

Aizkavēta augšana (īpaši pirmajos mēnešos)

Traucēta kognitīvā funkcija

Paaugstināta jutība pret ārējās vides kaitīgiem faktoriem

Jaundzimušo opiātu abstinences sindroms

- Vērojams 60-80% zīdaiņu, kuru mātes lietojušas heroīnu
- Sākums 70 stundu laikā pēc dzimšanas
- Ilgst no 2-3 nedēļām līdz 4-6 mēnešiem
- Iesaistīta CNS
  - Pastiprināta kairināmība, hiperrefleksija, zīšanas traucējumi
  - Ģeneralizēti krampji – 1-3%
  - Caureja un vemšana
  - Tahipnoja un respiratoriska alkaloze
  - Veģetatīvi simptomi - šķaudīšana, žāvāšanās, asarošana, svišana un hiperpireksija

Benzodiazepīni

- Benzodiazepīni ir vieni no visbiežāk izrakstītajiem medikamentiem
- Benzodiazepīni tiek izrakstīti:
  - Pārsvārā sievietēm
  - Pārsvārā gados veciem cilvēkiem
- 58% benzodiazepīnu lietotāju tos izmanto > 6 mēnešiem
- Visticamāk nav teratogēni
  - Lūpas / aukslējas ???
- Jaundzimušo abstinences sindroms

Benzodiazepīnu lietošanas riski

Atkarība

- ❑ Mazu devu atkarība
  - ❑ Sievietes un gados veci cilvēki, lietojot benzodiazepīnus mazās devās ilgā laika periodā
  - ❑ Aptuveni 40% ir abstinences simptomi
- ❑ Lielu devu atkarība
  - ❑ Galvenokārt dažādu atkarības vielu lietotājiem

Mijiedarbība

Pastiprina farmakoloģisko darbību vai ietekmē metabolismu vai absorbciju:

- ❑ Alkohols
- ❑ Antidepresanti
- ❑ Disulfirams, cimetidīns, eritromicīns
- ❑ Pretkrampju zāles
- ❑ Antikoagulanti, perorālās pret diabētiskās zāles

**Paldies
par uzmanību !**